

MATITS FERENC

Ablaknyitás

Gondolatok Kalocsai Enikő művészetéről

MATITS FERENC (1958) Budapest

1995-ben akkori munkahelyem, a Szépművészeti Múzeum legfelső szintjén lévő sötét raktárhelyiségben, az úgynevezett Tanulmányi Raktárban állított ki Maurer Dóra osztálya. A kiállításához mellékelt katalógusban minden egyes műről fotó, valamint a művészek által fogalmazott, az alkotásuk létrejöttét taglaló műleírás is szerepelt.

Kalocsai Enikő szövege arról szólt, hogy mennyire zord a kiállítótér, s hogy azt miként próbálta humanizálni. *Kvázi-ablaka* egy festett kép lett, ami elé virágládát helyezett. Leírásából fontosnak tartok egy rövid részletet idézni: „végül arra gondoltam, mi az, ami hiányzik nekem ebből a térből, mitől ennyire nyomasztó, mivel tudnám elviselhetőbbé tenni. Hogyan lehetek önmagam egy tőlem ennyire idegen térben? Hogyan jutok itt levegőhöz? Úgy, hogy »ablakot nyitok«, s az ablakban virágok nyílnak. Így teret nyitok, és egyben el is kerítek egy kis szigetet ebben a fojtogató térben, és talán hallhatóvá válik egy másik csend.”

A művész huszonhét éve leírt soraiból – amelyek némiképp összezsengenek Johann Wolfgang von Goethe utolsó szavaival, amikor is így kiáltott fel a világirodalom egyik legismertebb klasszikusa: „több fényt!” – kiviláglik, hogy taszítja a sötétség, lehangolja a kilátástalanság és a berácsozottság. Továbbgondolva, általános érvényt szerezve sorainak arra jutunk, hogy a művész ekkor közölt vélekedése jószerevel egész művészi alkotómunkásságát áthatja. Közel járunk az igazsághoz, ha azt feltételezzük, Kalocsai Enikő arra törekszik, hogy az élet csodáját, szépségét és harmóniáját meglelve azt művein keresztül adja tovább, függetlenül attól, milyen stílusban, milyen témát dolgoz fel éppen.

Úgy vélem, ő egy olyan, minden kifejezésre képes, nem a kommerciális elvárások szerint dolgozó alkotóművész, aki a világ dolgait csakis a saját belső énjén átszűrve közli velünk. Ma már biztosan állítható, hogy Kalocsai Enikő a hazai kortárs képzőművész közép- és felső szintjének az egyik nyitott szemmel járó, a világ és a természet dolgait fürkésző, mesteri technikai tudással rendelkező, megkülönböztethető karakterjegyekkel rendelkező, kiváló tehetsége. Habár jómagam „csupán” két évtizede kísérem figyelemmel képzőművészeti munkásságát, lehetőségem nyílt arra, hogy az ismerettségünk előtt készült alkotásait is szemügyre vehessem.

Rajztehetségére környezete korán felfigyelt, amelyet általános iskolás korától szülővárosa képzőművészeti köreiből fejlesztett tovább. Így történhetett, hogy a bányászatról és iparáról egykor híres nógrádi városból a fővárosba érkezve sikeres felvételi vizsgát tett a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában, ahonnan útja a Képzőművészeti Egyetemre vezetett, s itt Maurer Dóra festőművész osztályába kerülve magas fokú művészi képzésben részesült. Két évtizedes budapesti lét után, a 2000-es évek elején visszaköltözött szülővárosába, Salgótarjánba. A művész, folytatva a fővárosban megkezdett művészi alkotói és kiállítói tevékenységét, kapcsolatba került olyan alkotókkal, akikkel egyre-másra nyíltak meg kiállításai, így már nem csupán otthona biztosított festményeinek kiállítóhelyet. Rendkívül fontos megemlíteni, hogy amint lehetősége nyílt rá, a kertjük végében álló épületben létrehozta élete első műtermét. A saját tervei szerint kialakított, a világ három égtája felé ablakkal bíró térben szorgos alkotói tevékenységet folytatva gyarapította változatos, egyre fajsúlyosabb életművét. A hazai kiállítások mellett ekkortól szerepel olyan losonci kiállításokon is, ahol munkásságát díjjal jutalmazzák.

Alkotómunkásságának évtizedei alatt művészete folyamatos átalakulásokon ment át. Korai, természetű ábrázolású műveit hamarosan expresszív, figurális kompozíciók követték, majd a művész a kilencvenes évek elejétől a nonfiguratív ábrázolásmód mellett kötelezte el magát. Monokróm képeinél eleinte a vörös szín dominált, majd a vörös-kék alapokra épülő ciklusa következett.

KALOCSAI ENIKŐ (1967) Diósjenő

A Képzőművészeti Egyetem festő szakán terelődött figyelme a fényjelenségek felé, érdeklődése ennek ábrázolására irányult. A *FÉNYTERÁPIA* című – a Völgy utcai Pszichiátriai Intézet tusolójában felépített – projektje a fénynyalábok áramlására épült. A művész az alábbi módon emlékezik vissza erre az izgalmas kísérletre: „A *Szanatóriumi projekt* című kiállításunkra¹ készített munkám is hasonló aspektusból vizsgálta a tér és a szín kapcsolatát. A zuhanyrózsák helyére színes fóliával bevont világító tölcseket helyeztem, így az egyes zuhanyzófülkék más-más színű fényrel telítődtek, s ezt sugározták a külső térbe is, de itt már halványabban, egymással keveredve voltak jelen. Tulajdonképpen egy fényorgonát hoztam létre – vörös, sárga, zöld, kék színekkel.”

Érdeemes felfigyelni arra, hogy a művész későbbi alkotói korszakaiban vissza-visszatér a fény-reflexiók, az áttetszőség problematikájához. Úgy másfél évtizede kezdődött az a monokróm *Égkép* ciklusa, amely lehetőleg finom átmenetekkel érzékelteti az égbolt sokféle látványát. Az áttetsző tiszta kéktől a gomolygó mélykékig terjedő kvázi-természethű munkái változatos, élménydús alkotások. Művészetének különös értéke, hogy festményeiben, pasztellrajzaiban ötvözni tudja az expresszív és a lírai hangvételt. Pasztell- és szénrajzainál, valamint akvarelljeinél inkább a konstruktív-geometrikus törekvések, míg bizonyos vízfestménysorozatainál főleg az organikus mozzanatok kerülnek előtérbe.

Az idők során több hazai és külföldi művésztelepen is megfordult. Két alkalommal, 1991-ben és 1992-ben a varsói Képzőművészeti Akadémia Dłuzewi Alkotóházában dolgozott. Továbbá több ízben vett részt a Ceredi és az Érdi Művésztelep munkájában, de megfordult a Dúzsi és a Gyulai Művésztelepeken is. A Hvar szigeti Alkotóháznak három alkalommal volt vendége. Díjazták munkásságát szécsényi, szegedi, budapesti és salgótarjáni csoportos kiállításokon éppúgy, mint a Losonci Nemzetközi Akvarell Triennálén. Meditatív, absztraháló hatású, finom festőiséggel rendelkező műveiből önálló kiállításai nyíltak Budapesten, Losoncon, Salgótarjában, Balassagyarmaton, Szécsényben, Kazáron, Sopronban, Győrött, Sárváron, Szigetszentmiklóson és Csofokon. A győri Mobilis Interaktív Kiállítási Központban összetett viszonylatokat megjelenítő, interaktivitásra alkalmat adó tükör-objektjei jutottak szóhoz, amelyek a tükröződés és a perspektívák változásait, különböző nézeteit, formáit lehetett tanulmányozni. Tolnay Imre képzőművész, művészeti író az alábbi megállapítást tette a győri kiállítás kapcsán: „A festészet évszázadokon át derékszögek közé zárva fontos vagy fontosnak vélt események, személyek háttereként ábrázolta a tájat. Kalocsai Enikő jóvoltából azonban a korunkat szintén emblematikusan kifejező designnak köszönhetően formatervezett tükrök jellegzetes alakja keretezi és torzítja a tájat és annak egy részét.”² Wehner Tibor művészettörténész Kalocsai egyik kiállításával foglalkozva szintén fontos megállapításokat tett: „Természetesen a hagyományos táblaképek és a térbe helyezett tükör-plasztikák más és más műforma-sajátosságok és dimenziók által meghatározott alkotások, de tartalmilag, a problémafelvetés szempontjából mégis szorosan összetartozó kompozíciók. Már egy felületes tematikai leltár is ezt igazolja: a képeken is tükrök, tükröztető felületek jelennek meg, és a plasztikák is tükörlapokból vagy áttetsző üvegfelületekből épülnek fel. De a művek lényege azért nem ez a tükör-jelenlét csupán, hanem éppen a fény, a fényviszonyok, a fény által megteremtett kép közvetítő-visszatükröző felület által való megjelenésének rögzítése, a valóságnak nevezett szféráról és a valósággelemelekről képződő kép áttételekkel való közvetítésének vizsgálata. A fény természetét kutatta és vizsgálta Kalocsai Enikő már az ezredfordulót közvetlenül követő években festett oldott felhő-képein is, majd talán ezen képegyüttes ellenpólusaként, egy önálló képciklusként születtek meg a szigorú geometrikus-konstruktív szellemmel vezérelt, dinamikus kolorittal komponált elvont vásznak.”³

Lóska Lajos művészettörténész az Irodalmi Szemlében méltatta a művész munkásságát: „Legutóbb tavaly nyáron, a *Szegedi Táblakép-festészeti Biennálén*, a Reök-palotában láttam Kalocsai Enikő néhány festményét, amelyek annyira megfogtak, hogy most is fel tudom idézni őket. Az egyiknek az volt a címe, hogy *Paradicsom triptichon*, és paradicsomok, paradicsompürével teli fazék, paradicsommal megtöltött üvegek sorakoztak rajta. [...] Ha kicsit a múltba nézve végigtekintünk Kalocsai Enikő pályáján, megállapíthatjuk, hogy festésmódja kétpólusú: van, amikor figurális, máskor viszont absztrakt. Bár ha jobban megfigyeljük az utóbbiakat, rájövünk, hogy az elvontnak tűnő képek végső soron természetelvűek, hiszen fodrozódó vizet, kék eget, vörös cserjét, esetleg sárga pityangot formáznak. [...] E vizes képeknek természetesen az én interpretációmokon kívül még számtalan értelmezése lehetséges. Novotny Tihámér például azt írja az *Érdi művésztelep 2016* című album bevezetőjében Kalocsai víz-fény festményeiről: »a valóság megragadhatóságának lehetetlenségét érzékeltetik. Az ő néző-

pontja metaforikus, és erősen konceptuális gyökerű, hiszen aki élő vízfelszínt fest reggeltől estig, eleve reménytelen vállalkozásba fog, mert a csillámló felület sohasem lehet állandó, csak az összegző szemlélet teszi azzá.« Majd a továbbiakban megállapítja, hogy a művész emlékképeit, sejtéseit fogalmazza képpé, aminek már nincs is köze az eredeti valósághoz, ám megidézi annak időbe vetett végtelenségét, vagyis elsősorban fogalmi és csak másodsorban érzéki természetét.”⁴

A tükrökből, illetve tükröződő felületű fémből készült objektok mellett a tükröződés bizonyos festményeinek tárgya is. Az ég kékjének, a napsütés fényviszonyainak a tenger hullámain való leképződése *Tenger*-ciklusánál tűnik elő, míg további tükröképeit a fényreflexiókon kívül az izgalmas perspektívák visszaadása, valamint a síkeltolódások gazdagítják.

A művész ars poeticának is beillő egyik nyilatkozata (szíves közlése) segítségünkre lehet ahhoz, hogy képeinek kifejezéstartalmát könnyebben megfejthessük: „Alkotómunkámban mindig nagy teret kapott a természet, a természeti jelenségek megfigyelése. Szeretek játszani, kísérletezni: tükröződésekkel, különféle terekben, környezetekben egymásra vetülő fényekkel, árnyékokkal. Munkáimban egy-egy kiragadott, bennem átalakult emlékképet, hangulatot vagy érzést, egy adott hely jellegzetességeit ábrázolom. Foglalkozom fények által kialakított terek létrehozásával és a megfoghatatlan megfoghatóvá alakításával, képpé formálásával.”

A homogén felületű munkákat követően a kilencvenes évek közepétől a konstruktív törekvések tapasztalatát továbbvivő festményeket alkot, amelyek a fények és színek dinamikájára épülnek. Festményein többnyire a síkok által képzett alakzatok, olykor organikus formák dominálnak, amelyek előszeretettel használt kékjei és vörösei, illetve palettája más színei által válnak emlékezetessé. Finom tónusátmenetei, árnyalatai, biztos vonalvezetése, rendszerteremtő készsége teszik munkáit harmonikusná. Nagyméretű táblaképek mellett készít kisebb léptékű olajfestményeket, akvarell- és pasztellképeket is. Műveit tiszta színek, izgalmas motívum- és színmegfeleltetések, valamint szellemes struktúrák jellemzik, amihez legtöbb alkotásánál lendületes, dinamikus, konstruktív szerkesztésmód párosul. A festmények, rajzok mellett fotókat, fotogramokat és objektumokat is készít.

A művésznek a Múcsarnokban is bemutatott, összetett viszonylatokat megjelenítő, interaktivitásra alkalmat adó objektumait, amelyeken a színátmeneteket és a tükröződés különböző nézeteit, viszonyait lehet tanulmányozni, szécsényi, salgótarjáni, budapesti tárlatain kívül Győrbe és Sárvárra is elvitte. A tükrökből, illetve tükröződő felületű fémből készült objektumainak tartalmi vonatkozásaival festményeinél is találkozhatunk. *Tenger*ábrázolásainál és autós utazásait felelevenítő képeinél – habár más és más formában – varázslatos fényhatásokat tapasztalunk. Elgondolkodtatóak a tér és idő, a maradandóság és mulandóság viszonyait fejtegető rejtett szimbolikával bíró alkotásai. Művészi interpretálásai, megközelítései során tájak-tárgyak tűnnek fel, illetve suhannak el mellettünk az autó visszapillantó tükrében, de izgalmas dolgok sorakoznak fel a napszemüveg foncsorozott felületén is. A minket körülvevő világ, mondhatni, a múlt–jelen–jövő egysége válik láthatóvá festményein; vagy másképpen fogalmazva: lényegileg a jövő és a múlt a mába vetül. Képei, illetve objektumai tehát nem csupán gazdag és kellően összetett mondanivalóval rendelkeznek, de a művész érzékeny tehetsége, láttatóképessége és kezének biztos járása olyan tudatosan választott bravúros perspektívákat, valamint rafinált téregyüttállásokat teremtenek, amelyek léthelyzeteink, élethelyzetünk, életstílusunk újragondolására készítenek bennünket..

A művész öt évvel ezelőtt a festői Diósjenőre költözött, miáltal jobban részt tud venni a fővárosi, illetve az országos kulturális eseményeken. Az Érdi Művésztelepen barátkozott össze Puha Ferenc festőművésszel, akinek felkérésére többször vett részt szigetszentmiklósi művészeti eseményeken, többek között a „Sárga Házban” [Városi Könyvtár és Közösségi Ház, Városi Galéria] rendezett festészetnapos akciófestészeti programon is. Az Érdi Galériában négy éve, a Sárvári várban három éve, míg tavaly Balassagyarmaton, idén pedig a Polgári Centrum Újpest, valamint a csopaki ZM & G Galériában rendezett önálló tárlatokat, ahol az utóbbi évtizedben készült munkáit mutatta be a látogatóknak. Valamennyi alkotó számára rendkívül fontos, hogy kapcsolatot teremthessen a művészetértő közönséggel. Így Kalocsai Enikő munkássága is további inspirációkat, lendületet kaphat az őt befogadó közeg elismerése, érdeklődése által.

A művésznő alkotómunkásságában mindig nagy teret kapott a természet, a természeti jelenségek megfigyelése. Immáron öt éve pitypangképeket fest, amelyeknek eddigi „fejezeteit” több sikeres tárlaton mutatta be. Enikő e hétköznapi növény különböző léptékű és méretű megjelenítésével azt üzeni nekünk, hogy keressük és találjuk meg a csodát, a szépet és a jót közvetlen környezetünk-

ben. Ennek az egyszerű, közönséges, népies nevén cserbókának vagy tejgaznak az átváltozását gondolta végig, alkotta képciklussá a művész, ami egyben jó okot ad nekünk elgondolkodni saját emberi létünkön, sorsunkon is. A gyermekláncfű sokféle átalakuláson megy keresztül, a sárga virág összehúzódik, majd pihés gömbbé formálódik, hogy azután az égi szellők és fuvallatok által kis ejtőernyős magjai révén szerteszálljon, szerteosztódjon a világ négy égtája felé. S a folyamat kezdődik előlről. Gyönyörűek e változások, szépek a szinte anyagtanulmány pihék. E szimbolikus tartalmú kompozíciók a pongyola pitypangok életének különös metamorfózisait jelenítik meg. A *Taraxacum officinale* megterem bárhol, levelei minden időben láthatóak. Április, május, június környékén sárga virágaival szinte mindenhol találkozhatunk, nagy területeket lephetnek el, de akár mostoha körülmenyek között is előbukkannak a beton réseiből vagy akár a kövek közül is.

Az e tárgyban festett képei között nem csupán szabadon zöldellő, viruló pitypangmezőkkel találkozhatunk, de a természeti környezetet szűkítő, a beton szürkéségéből kibukkanó zöld és sárga növények absztrakt, geometrizáló ábrázolásával is. Enikő a beton szürkéjével uralt képek mellett számos üde, a zöld, kék, sárga színek által uralt kompozíciót is alkotott. A különböző kontextusokban megjelenő távlatok, vagyis a növényre történő optikai közelítés szimbolikus jelenetei is teret nyerne munkásságában. A *Pitypang* című, nyolc darabból álló festménykompozíciója a gyermekláncfű átalakulásait mutatja be. Itt a körkörösség mint folyamat és mint ábrázolási forma a képeken egyesével és az összerakott munkák egységében is megjelenik. Visszatérő motívumokként szerepelnek e festményeknél a felülnézeti képből, a központi magból kiinduló formák és gömbök. A nyolc darabból összeálló metamorfózis mellett, az ugyancsak négyzet alakú kisebb formátumú vásznan a pitypang más-más állapotát bemutató képek is szerepelnek.

A művész festményein különböző nézetből, változatos formában és kifejezéstartalommal jeleníti meg a pitypangokat. Csodálja a növény tökéletességét, sokszínűségét, és képeit a tisztelet hatja át. Vannak kompozíciói, amelyek egy-egy mező elképzelt távlati képeit vetítik elénk, s ezek szimbolikus jelentéssel is bírnak. Ugyanakkor e virágok többféle alakját, helyzetét számos módozatban is megjeleníti képein. Felnagyítva átértelmezi, átformálja, különféle alakban mutatja be a pongyola pitypangot, illetve annak részleteit. Előjönnek a horizontális, vertikális irányok is, kicsit szigorúbb megfogalmazások, máskor a körkörösség, a központi mag válik fontossá egy-egy munkán. A virágok léte, vitalitása, megragadja képzeletét, foglalkoztatja gondolatait, s indítja újabb és újabb művek megalkotására. Dekoratív vásznain gyakran olyan pitypangos mezők tűnnek fel, amelyek a csillagos égboltozat képével mutatnak rokonságot.

Kalocsai Enikő a gyermekláncfüvet gondos patikusként gyűjtögeti, „tudós botanikusként” tanulmányozza, feldolgozza, rendszerezi, fotózza, dokumentálja, majd felhasználja alkotásaihoz. Gyűjtőútjain nemcsak megfigyeli e növények különböző napszakokban tanúsított viselkedését, de a növény szárakat, a sárga virágokat, a fehér gömbterméseket ki is szárítja, majd dunsztosüvegbe, illetve dobozkeretbe helyezve tárlatain – mint objekteteket –közzsemlére is teszi.

Kalocsai Enikő a természet ihletését, energiáit közvetítő művészetével, kompozícióinak festőiségével, rejtett dinamizmusával, asszociatív, meditatív szimbolikájával szeretné a szemlélőket olyan pozitív élményekben részesíteni, mint amilyeneket ő maga élt át alkotásainak kifundálása és létrehozása során. A magyar művészeti szcena jeles alkotójának a land arttal is érintkező *Pitypangciklusa* is érdemes arra, hogy a szakma és a széles nyilvánosság figyelmét magára vonja.

Kosztolányi Dezső alábbi bölcs sorait idézve – miszerint: „a könyvben nem az az érték, ami le van írva, hanem az, amit kiolvastunk belőle. Minden szó csak arra való, hogy megindítson bennünk egy folyamatot, s mi azt kiteljesítsük” – szeretném remélni, hogy Kalocsai Enikő következetes munkássága, műveinek üzenete az azt szemlélőkben a neves író és költő által leírtakhoz hasonló hatást fog majd kifejteni.

JEGYZETEK

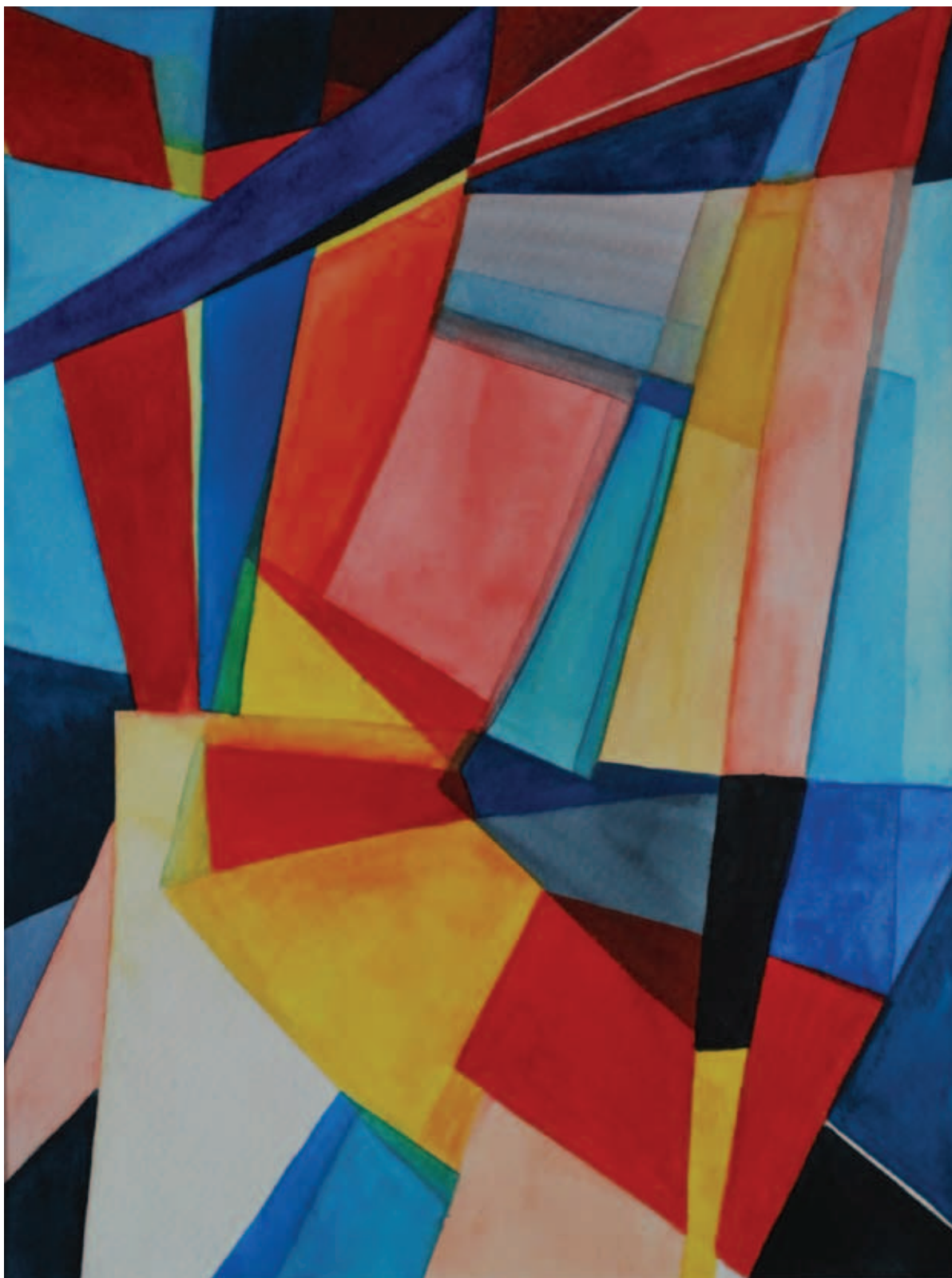
¹ „Szánatóriumi projekt 1.”, Országos Pszichiátriai Intézet, Budapest, 1997.

² RAAB Erik [TOLNAY Imre], *Úton, a tükörben*, Új Művészet, 2014. december 2., 74.

³ WEHNER Tibor, *Fények, visszfények, tükörképek*, Palócföld, 2013/2, 83–85.

⁴ LÓSKA Lajos, *Tükröződések*, Irodalmi Szemle, 2017. március 27.

KALOCSAI ENIKŐ, Elhatárolt terek, 2009, akvarell, papír, 24x18 cm

KALOCSAI ENIKŐ, Fénytánc, 2010, akvarell, papír, 24x18 cm

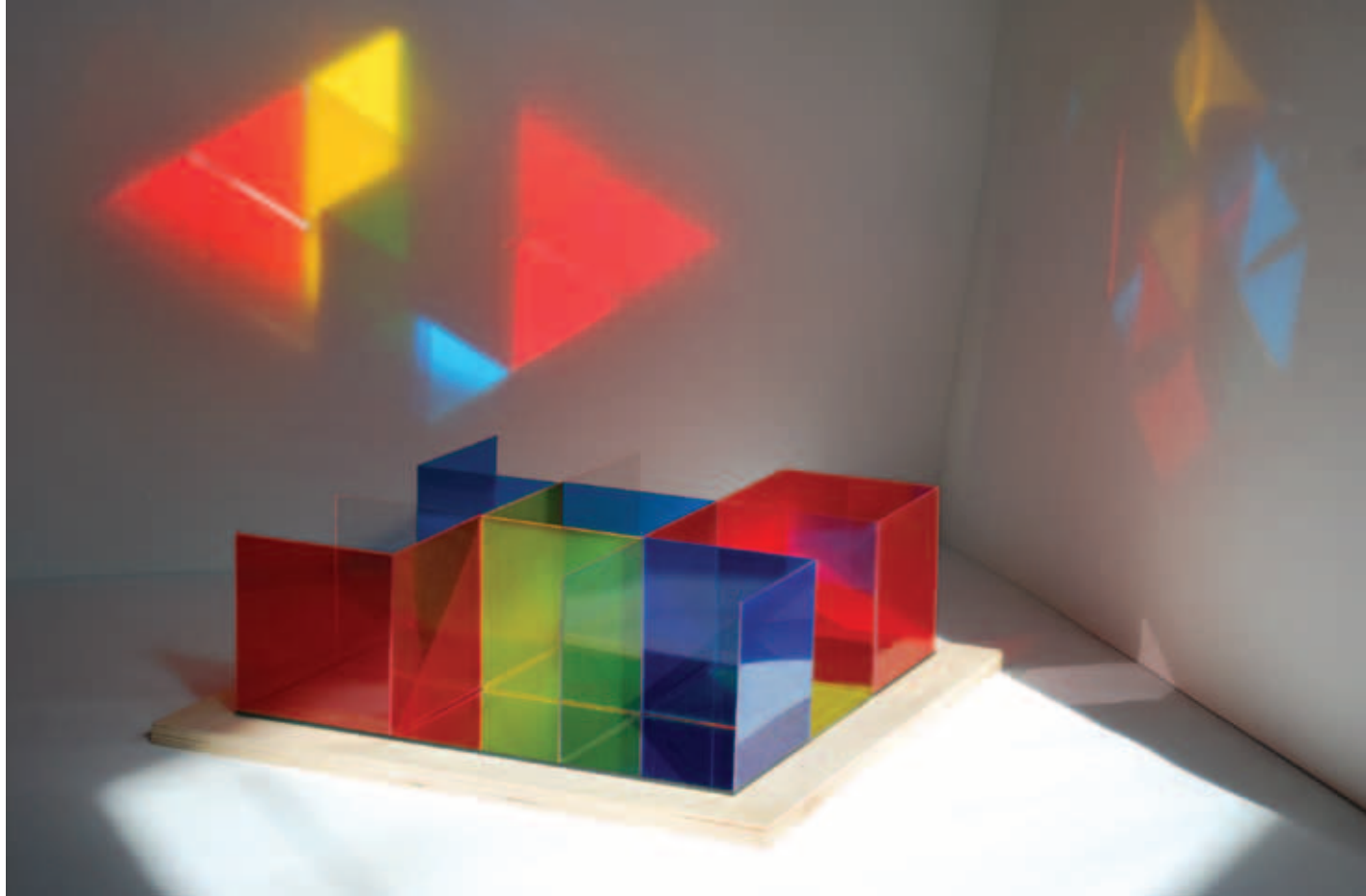
KALOCSAI ENIKŐ, Nézetek, 2012, olaj, vászon, 70x150 cm (készült az NKA támogatásával)

KALOCSAI ENIKŐ, Dombtető, 2013, olaj, vászon, 80x120 cm

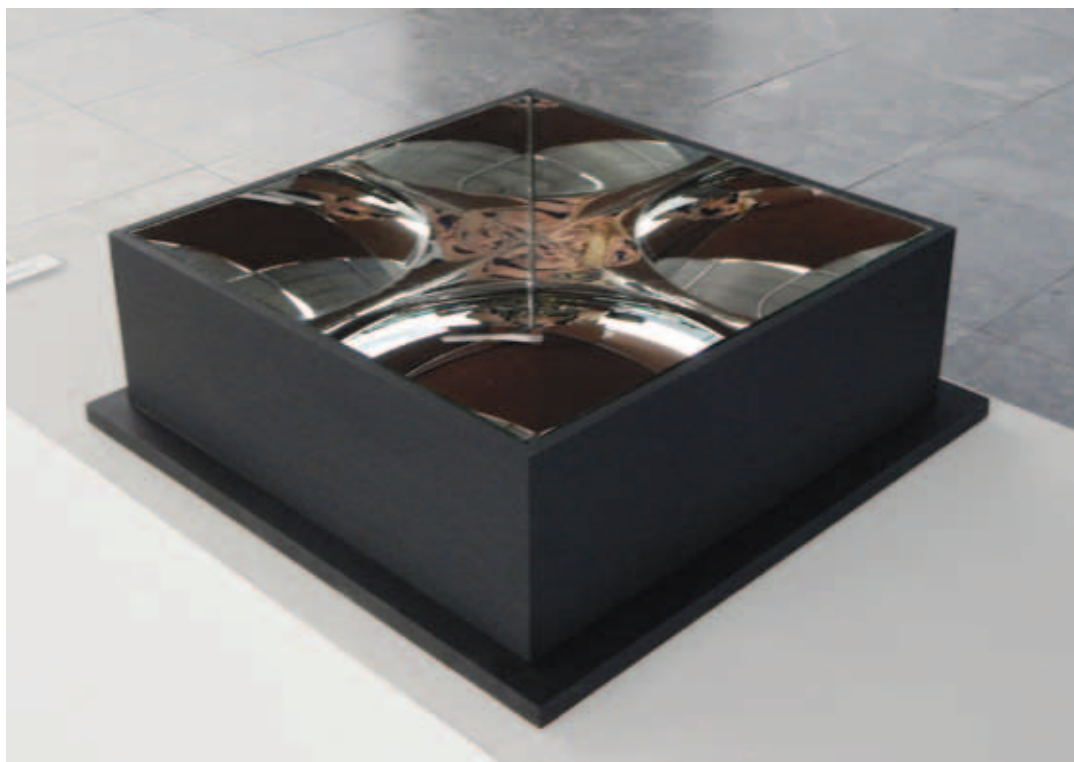
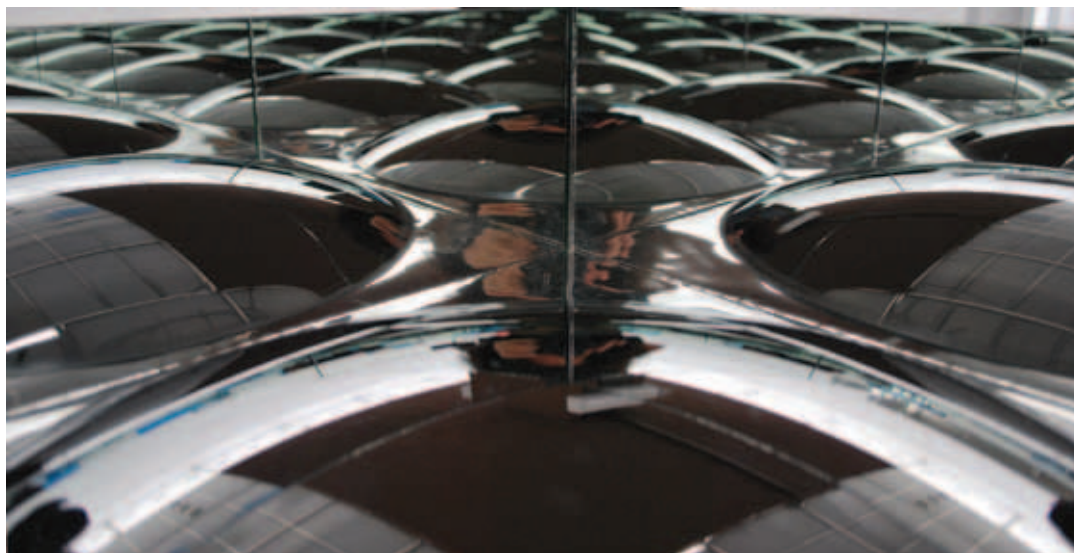

**KALOCSAI ENIKŐ, „...és te mit látsz?“, 2011, olaj, vászon, 120x140 cm;
Napszemüvegben, 2011, olaj, vászon, 100x140 cm**

KALOCSAI ENIKŐ, Piros, sárga, kék, 2012, rétegelt lemez, plexi, színes transzparens, 44x44x13,5 cm (készült az NKA támogatásával); Objektum II., 2013, tükör, reflexiós üveg, rétegelt lemez, 13x39,5x39,5 cm

KALOCSAI ENIKŐ, Végtelenített tér 1., 2013, tükör, tükörfólia, rétegelt lemez, 14x44x44 cm; és két részletfotó a műből

**KALÓCSAI ENIKŐ, Adria délidőben; Alkonyati tükröződés, (2x) 2013, olaj, vászon, 100x100 cm;
▼ Áramlás, 2016, akril, vászon, 80x120 cm; Tükröződés, 2013, akril, vászon, 100x100 cm**

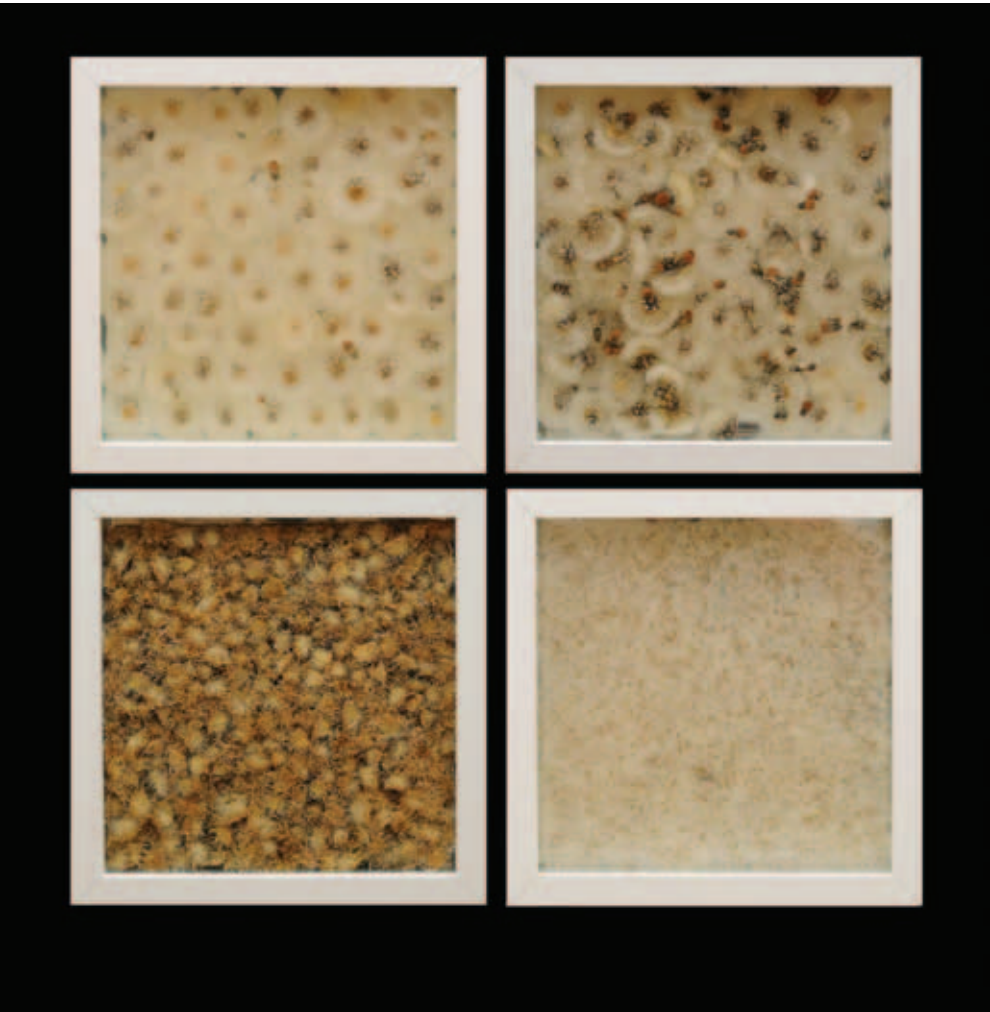

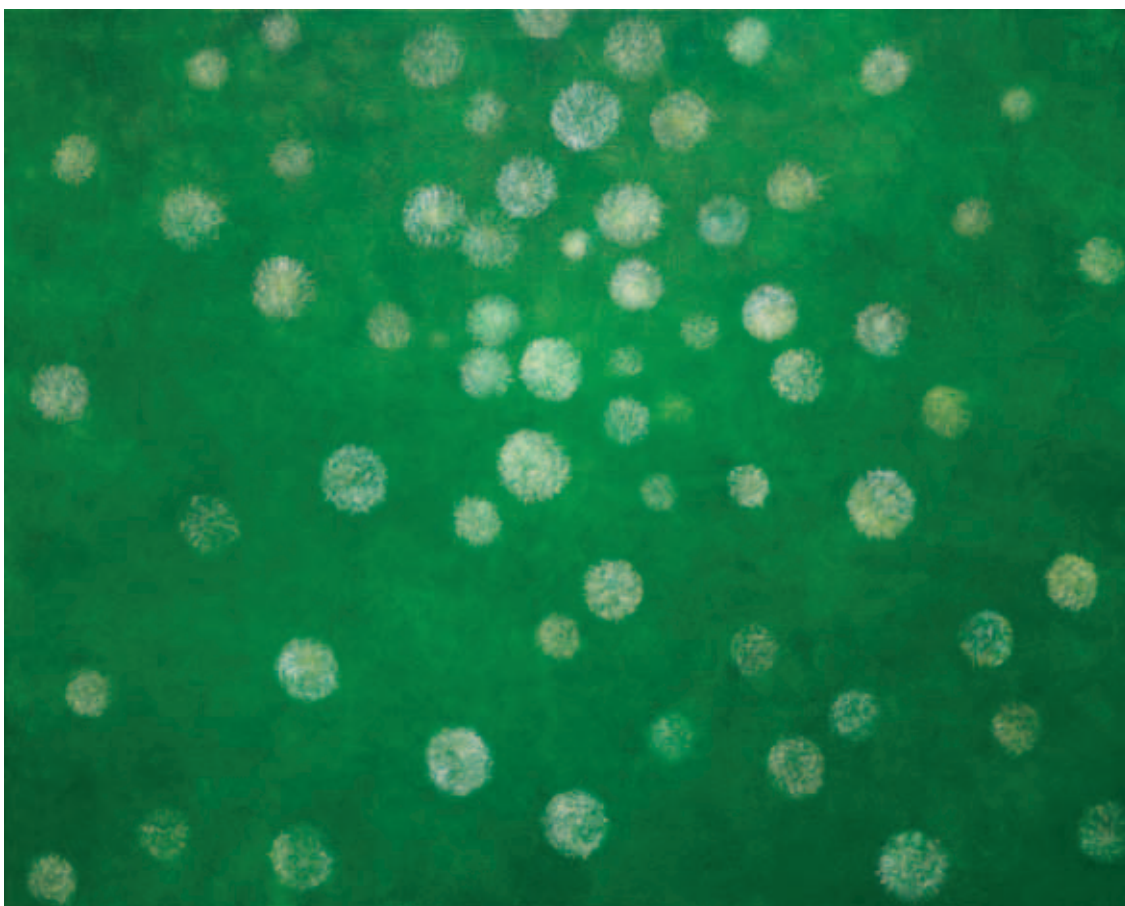
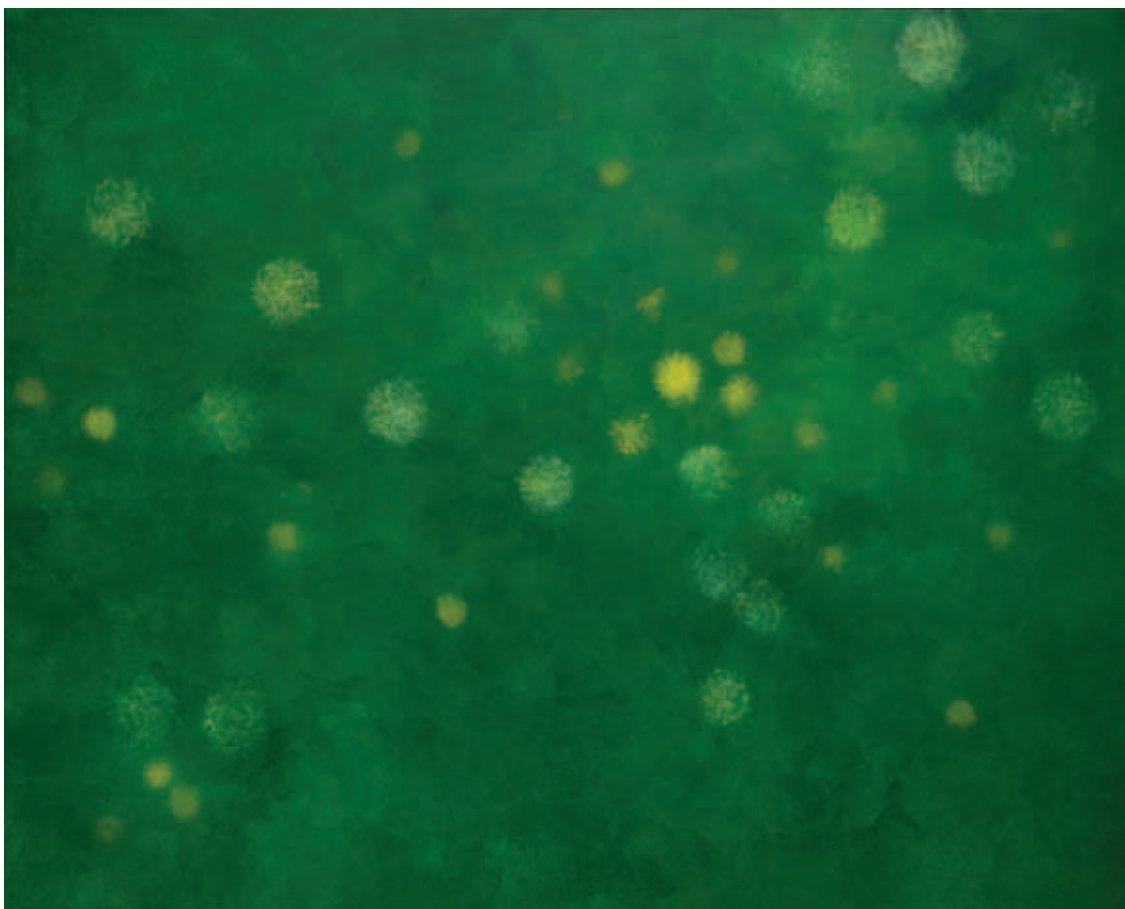
KALOCSAI ENIKŐ, Paradicsom triptichon 1–3., 2015, akril, vászon, (2x) 70x100 cm + 100x70 cm

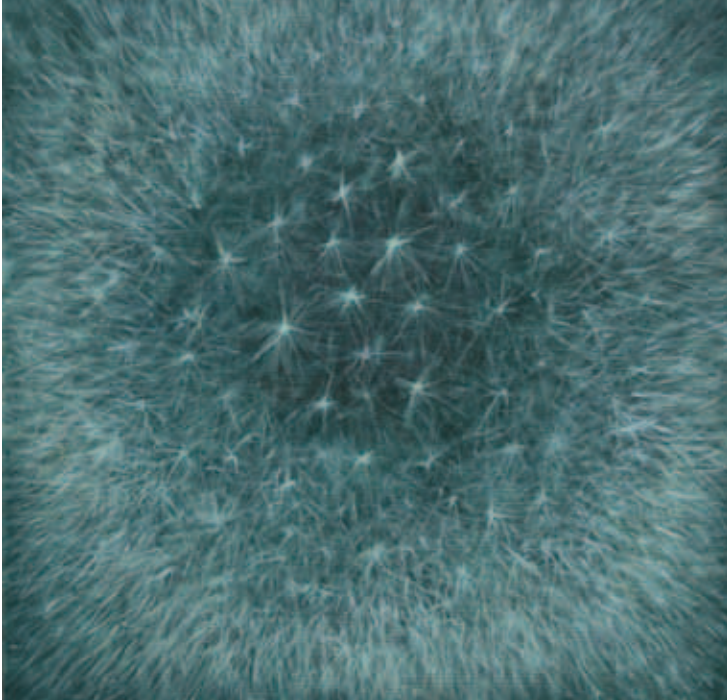

KALOCSAI ENIKŐ, Három alakban, 2018, fotómontázs, 50x50 cm: Pilypanggyűjtemény, 2018, szárított virágok, (4x) 25x25 cm tülkörrel bevont dobozkeretben

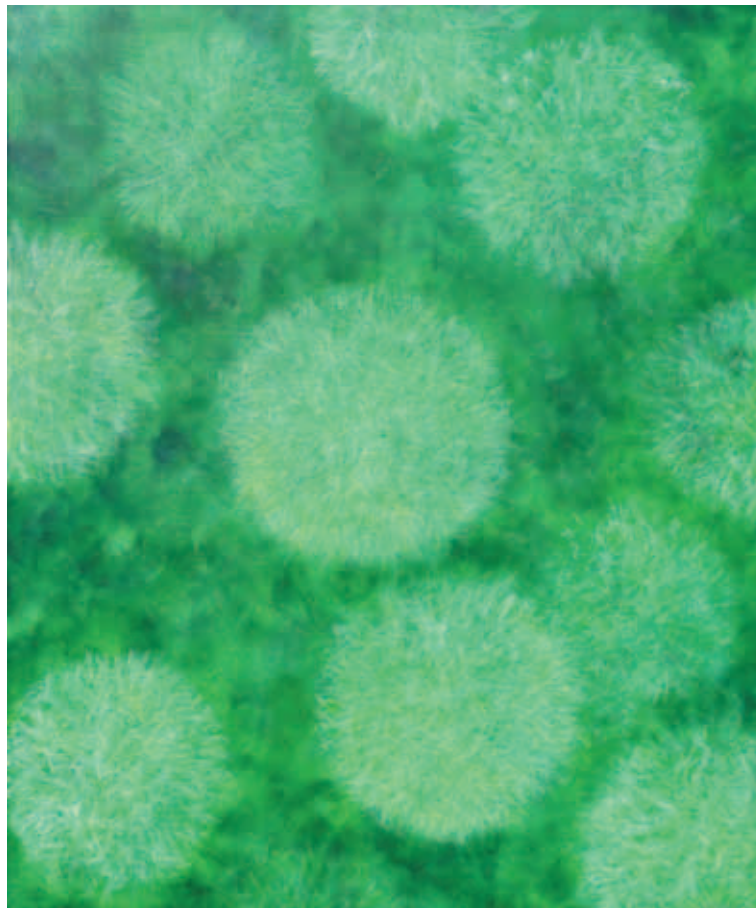

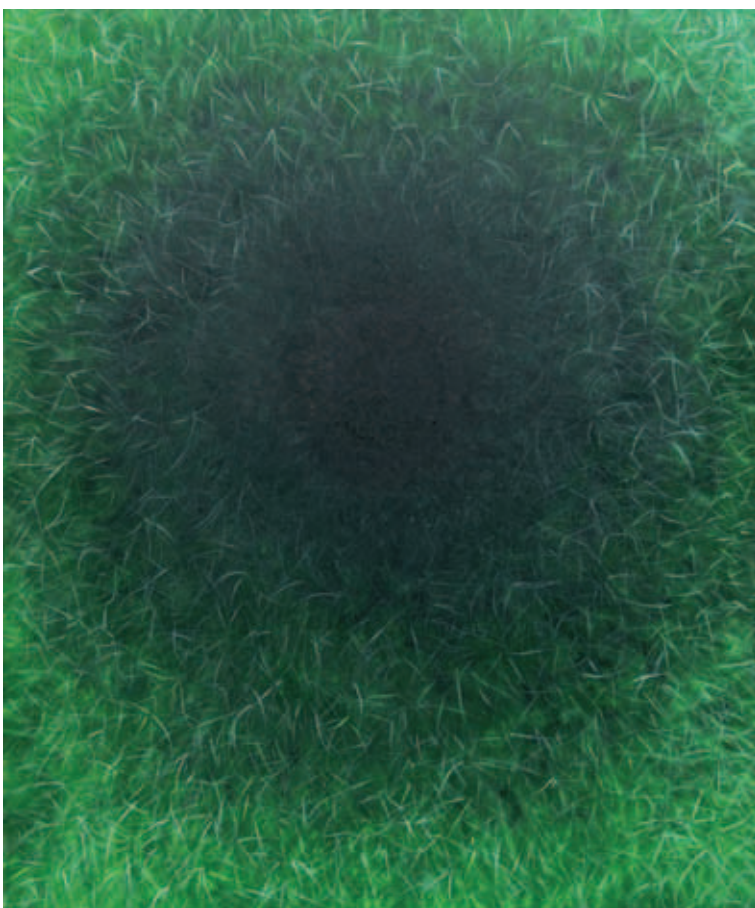
KALOCSAI ENIKŐ, Átalakulás II., 2017, akril, vászon, 120x150 cm; A rét, 2018, akril, vászon, 120x150 cm

KALOCSAI ENIKŐ, Kíáramlás, 2020; Gömbök (Pitypang), 2018, (2x) akril, vászon, 120x100 cm

KALOCSAI ENIKŐ, Zöldsáv, 2020; Zöld vonal, 2021 (készült az NKA támogatásával), (2x) akril, vászon, 120x100 cm; Kitérésí lehetőségek, 2022, akril, vászon, 120x100 cm (készült az NKA támogatásával)

